

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р., № 435–IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 365.
2. О договоре контокоррента: Постановление ЦИК и СНК СССР от 23 июля 1930 года № 40/63 // Собрание законов и распоряжений Рабоче-крестьянского правительства СССР. – М.: Раздел 1, 1930 – Ст. 409.
3. Агарков М.М. Основы банковского права. Учение о ценных бумагах : курс лекций / М.М. Агарков. – 2-е изд. – М., 1994. – С. 209.
4. Карпов М.В. Договор контокоррента: Правовая природа и перспективы развития // Хозяйство и право, 2000. – № 8. – С. 70-78.
5. Копитова О. С. Договір контокорренту: дис... кандидата юрид. наук : 12.00.03 / Копитова О.С. – К., 2015. – 202 с.
6. Шершеневич Г.Ф. Учебник торгового права / по изданию 1914 г. – Фирма «СПАРК», 1994. – 335 с.

Коломієць М.С.

студентка,

Інститут кримінальної юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОНЯТТЯ КАТЕГОРІЇ МОРАЛЬНІ ЗАСАДИ СУСПІЛЬСТВА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Сучасне цивільне право характеризується широким відображенням гуманістичних цінностей. Зокрема, про його прагнення до гуманізації, про спробу його осмислення в «іншому вимірі» свідчить і поява в законодавстві норм, в яких містяться посилання на категорію «моральні засади суспільства».

Дослідження особливостей зазначеної категорії є актуальним питанням для української юриспруденції. Адже реалізація норм права може бути здійснена лише за умови адекватного їх розуміння відповідними суб'єктами, а це виявляється неможливим без правильного розуміння категорій, які були використані законодавцем при конструюванні нормативно-правового акту. До того ж, з одного боку, дотримання моральних засад при реалізації цивільних прав набуло загальнообов'язкового характеру, а з іншого – відсутність формалізованості може спричинити свавілля осіб, що застосовують право. Ймовірно, саме з огляду на наведене, ряд вчених (зокрема, Є. О. Суханов, С. С. Алексєєв) вважають неприпустимим використання правил моралі у якості джерела права.

Категорія «моральні засади суспільства» неодноразово вживається у Цивільному кодексі України. Зокрема, в ч. 4 ст. 13 ЦК зазначається вимога їх дотримання особою при здійсненні цивільних прав, і з аналізу наведеної статті можна дійти висновку, що їхнє порушення вважається одним із різновидів зловживання правом. Цю вимогу можна вважати своєрідним орієнтиром при здійсненні особою вчинків, які мають юридичне значення, хоча дотримання моральних засад суспільства безпосередньо не віднесено до загальних засад цивільного законодавства, які окремо передбачені ст. 3 ЦКУ [1].

Моральні засади суспільства у цивільному праві віддзеркалюють ту систему усталених поглядів, яка склалася у свідомості людей на основі їх уявлень про добро, людяність, гідність, совість, справедливість і дещо відрізняються й від самого поняття моральності, яке є ще більш загальним. Сучасне цивільне право в різноманітних своїх виявах демонструє вплив моральних засад суспільства (загальнолюдських цінностей).

Законодавець наголосив на тому, що фізична особа здатна мати права, не передбачені законодавством, якщо вони не суперечать закону та моральним засадам суспільства (ст. 26 ЦК). У ст. 203 ЦК йдеться про вимогу несуперечності змісту будь-якого правочину законодавству та моральним засадам суспільства. Ч. 2 ст. 300 ЦК наголошує: «Фізична особа має право на збереження своєї національної, культурної, релігійної, мовної самобутності, а також право на вільний вибір форм та способів прояву своєї індивідуальності, якщо вони не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства». Аналогічні положення містить і Конституція України.

У Коментарі до Цивільного кодексу України за ред. Є.О. Харитонова зазначається, що «моральні засади суспільства» є оціночною категорією, що походить від часів звичаєвого права. Крім того, автори підкреслюють, що ця категорія охоплює як народні звичаї, догмати релігії, яка є домінуючою у певному суспільстві, так і його офіційну ідеологію, відображену в Конституції України та інших її законодавчих актах [2].

Отже, під категорією «моральні засади суспільства» у цивільному праві мається на увазі певна сукупність імперативів, які можна охарактеризувати як динамічні; мають неписаний характер; виражають ступінь усвідомлення суб'єктами цивільних правовідносин цінностей, суттєвих у процесі реалізації ними майнових та пов'язаних з ними особистих немайнових прав. До них, наприклад, можна віднести неприпустимість зловживання правом, дотримання майнової самостійності та юридичної рівності тощо.

Моральні засади визначають принцип і межі поведінки суб'єкта цивільного права; звернення до них необхідне тоді, коли на це є пряма вказівка закону, зокрема, як у згаданих вище статтях ЦК України.

Вимога щодо відповідності, наприклад, правочинів моральним засадам суспільства відображає позитивний аспект у здійсненні суб'єктивного цивільного права, дозволяє визначати потенційні варіанти поведінки особи, виступає засобом, який забезпечує можливість реалізації її свободи і впливає тим самим на формування конкретного її змісту і обсягу. Врешті, дотримання цієї вимоги стає критерієм правозгідної поведінки суб'єкта цивільного права.

На даний момент в Україні відсутній механізм та уніфікована практика визнання правочину недійсним саме з мотивів його суперечності моральним засадам суспільства. Як свідчить аналіз процесуального законодавства і уніфікованої судової практики, суддя при вирішенні спорів керується лише формально визначеними нормами. Навіть якщо формально визначені норми відсутні, суддя може вирішувати спір на підставі загальних засад цивільного законодавства (використань аналогії права). В свою чергу, зазначені засади, зважаючи на їх загальний характер, не можуть не враховувати тенденції моральності в сучасному суспільстві [3].

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України // ВВР України. – 2003. – № 40-44, ст. 356
2. Харитонов Є.О. Коментар до Цивільного Кодексу України від 16 січня 2003 р.
3. Дрішлюк А.І. Значення норм моралі в регулюванні цивільних відносин // Науковий вісник Херсонськ. держ. унту. Серія «Юридичні науки». – 2012. – С. 32.